

Kunnen we normaler doen over eten?

(1) Eten is politiek. Of het nu gaat om de technologie achter ons eten (E-nummers, klonen, genetische modificatie van gewassen), de gezondheidsrisico's bij de productie van ons eten (de dioxinecrisis, de EHEC-epidemie, de gekkekoeienziekte, Q-koorts) of de voorlichting over ons eten (wanneer mogen bedrijven voedsel aanprijzen als gezond?).

(2) Eten gaat ons allemaal aan en daarmee is het dus ook een politieke kwestie. Zoals vaker wordt de vooruitgang diep gewantrouwd. Er is heimwee naar de kleine boer, naar 'eerlijk eten' waar niet mee gerommeld is. Dat die kleine boer toch een stuk minder monden kon voeden dan de huidige industrie, wordt gemakshalve vergeten.

(3) Boeren hebben van oudsher een innige relatie met de overheid. Er zijn weinig sectoren die wereldwijd zoveel subsidie toegestopt krijgen als de agrarische. Een superenthousiaste geldschieter is Europa. Als je de Europese Unie definieert aan de hand van haar uitgaven, dan is Brussel een immense subsidieverstrekker aan de agrarische sector: ruim 50 miljard euro.

(4) Wantrouwen van consumenten en een krachtige lobby van boeren maken voedsel een markt die zucht onder de overbemoening van de overheid. Regels, betutteling, beleid dat zwalkt, het hoort er allemaal bij. Geen wonder, als zowel consumenten als producenten politici plawalsen met verzoeknummers.

(5) Als een overheid eenmaal begint met geld uitdelen, dan schreeuwen de ontvangers voortdurend om meer hulp. Toen Rusland onze komkom-
45 mers niet meer bliefde in 2011, toen Rusland nog veel meer van onze oogsten niet bliefde in 2014, telkens klonk het: overheid, spring bij!

(6) Onlangs vroegen de Europese
50 boeren weer om geld, in Brussel. Varkensboeren hebben het zwaar en willen steun. En melkboeren zijn bij nader inzien toch niet zo blij met het afschaffen van het melkquotum¹⁾. De
55 Nederlandse boeren juichten afschaffen toe; konden ze eindelijk ook eens de wereldmarkt veroveren. Maar nu is er natuurlijk te veel melk, stort de melkprijs in, werken boeren
60 onder hun kostprijs en willen ze hulp van de overheid. Tja, zo ken ik er ook nog wel een paar.

(7) “De wereldeconomie is een ongeleid projectiel. Belangrijke secto-
65 ren, als voedsel, hebben regulering nodig”, zei de voorman van de melkveehouders in de NRC. Maar, beste meneer, dat geldt voor alle bedrijven. Dan kunnen belastingbetalers élk
70 bedrijf gaan compenseren, wanneer de wereldeconomie even de verkeerde kant op gaat.

(8) Op- en neergang hoort echt bij de economie en dus bij ondernemen. En
75 de financiële neergangen zal je echt zelf moeten opvangen, ook als boer (hoge uitzonderingen daargelaten). Neem bijvoorbeeld een fabrikant van chipmachines: die is niet anders
80 gewend. Daar is het ook hollen of stilstaan: óf het bedrijf kan niet genoeg machines maken om de vraag bij te benen, óf het zit met veel te veel machines die niemand wil
85 hebben. Normale tijden kent het nauwelijks. Op grillige markten hebben boeren geen monopolie.

(9) Er is nog een argument tegen al die hulp: je beloont slecht gedrag en
90 straft de verstandige ondernemer. Elke keer dat de overheid zielige boeren redt die geen buffer aanlegden voor slechte tijden, staat de ondernemer die wel een buffer aanlegde, voor gek. Die kijkt de volgende
95 keer wel uit: hij kan net zo goed meer risico nemen, want “de overheid redt je toch wel”. Met elke ronde hulp zullen er dus minder boeren zijn die
100 voor zichzelf kunnen zorgen. Van mij mag de markt voor voedsel dus een stuk normaler worden, of moet ik zeggen: gezonder?

*naar Marieke Stellinga
bron: NRC, 15 september 2015*

noot 1 In de Europese Unie was tussen 1984 en 2015 met behulp van melkquota beregeld hoeveel koemelk per boerderij mocht worden geproduceerd.

Tekst 3 Kunnen we normaler doen over eten?

2p 24 Welke drie aspecten van de voedselindustrie veroorzaken volgens tekst 3 wantrouwen onder de Nederlandse bevolking?
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

“Er is nog een argument tegen al die hulp” (regels 88-89)

2p 25 Vat samen welke twee argumenten de tekst geeft tegen de bedoelde hulp.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 8 van tekst 3 is er sprake van dat boeren een andere behandeling krijgen dan een fabrikant van chipmachines.

1p 26 Welke conclusie kan naar aanleiding van deze andere behandeling worden getrokken, gelet op de strekking van de tekst?

Boeren zijn ondernemers die

- A gedrag vertonen dat op dat van consumenten lijkt.
- B meer klagen dan andere ondernemers.
- C niet opgewassen zijn tegen hun bestaan.
- D ten onrechte een uitzonderingspositie bekleden.

- 2p 27 In alinea 7 en 8 van tekst 3 wordt gebruikgemaakt van argumentatie op basis van vergelijking.
Noem daarvan twee voorbeelden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Uit het taalgebruik van tekst 3 spreekt regelmatig een spottende houding tegenover het gedrag van overheid, consumenten en boeren.

- 3p 28 Citeer uit het tekstgedeelte van de alinea's 3 tot en met 5 vijf woorden of woordgroepen waarin die spottende houding tot uiting komt.
- 2p 29 Geef de hoofdgedachte van tekst 3 weer in één zin.
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.